

УДК: 796:01

**AUTOPATHOGRAPHY AS THE REPRESENTATION OF OUTLOOK
PECULIARITIES OF MODERN SOCIETY****АВТОПАТОГРАФІЯ ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СВІТОГЛЯДУ
СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Samoilenko O. V. / Самойленко О. В.

с. phil. s. / к. філ. н.

ORCID:0000-0001-5040-874X

Donetsk National Medical University, Lyman, Pryvokzalna 27, 84404

Донецький національний медичний університет, м. Лиман, вул. Привокзальна, 27, 84404

Анотація. Статтю присвячено автопатографії як одному з проявів мистецтва суспільства ремісії, який став дуже популярним на початку XXI сторіччя. Авторка доводить, що автопатографія являє собою реалізацію однієї особливості розвитку сучасного суспільства – збільшення кількості людей, які страждають на те чи інше захворювання, що прагнуть поділитися деталями його перебігу з іншими та знайти нове коло спілкування серед людей, що мають подібну проблему. Автопатографії є дуже популярними як у літературі, так і в інтернет-контенті, який заповнений історіями щасливого одуження та різноманітними інтернет-спільнотами, які присвячені різноманітним проблемам зі здоров'ям, що робить суспільство «хворобоцентричним», а психічні та фізіологічні проблеми стають майже нормою, певною особливістю, яка дозволяє опинитися у центрі уваги.

Ключові слова: автопатографія, суспільство ремісії, хронічне захворювання, нарративна медицина, віктимізація суспільства.

Характерною рисою найвідоміших філософів епохи постмодерну (Ж. Делез, У. Еко, М. Фуко, Ж. Деріда) є віра в людській розум, який може аналізувати реальність в усіх її виявленнях. Ця догма позначає необхідність відмови від догматизму, суворих доктрин, відхід від традиційних від бінарних опозицій, які існують не тільки в філософії, але й в інших науках. Наприклад, у філології широко відомими є антиномії Ф. де Соссюра: синхронія /діахронія, язик/мовлення, внутрішнє/зовнішнє, синтагматичні/парадигматичні стосунки тощо.

Подібні протиставлення є основою розвитку науки про мудрість: вже сторіччями продовжується дискусія про дух та матерію, серед інших антиномій можна назвати протиставлення матеріалізму та ідеалізму, старого та нового, раціонального та ірраціонального, кінцевого та безкінечного. Якщо звернутися до матеріалу філософії медицини, то протиставлення хворий – здоровий також відходить у минуле, що пояснюється тим, що кінець ХХ сторіччя характеризується переходом від класичного антропоцентричного гуманізму до гуманізму універсального, який сконцетрований не тільки на Людині, але й на природі, нашій планеті, Всесвіті.

Як наслідок відмови від бінарної опозиції хворий – здоровий у західній філософії активно починає функціонувати поняття суспільства ремісії (remission society). Артур Франк вважає, що саме таке суспільство є характерним для епохи постмодерну, тому що існує велика кількість людей, які не є здоровими, але повинні інтегруватися у більш менш повноцінне життя. Він

пише, що «до членів суспільства ремісії відносяться ті, хто хворів на будь-яку форму раку, ті, хто приймає участь у програмі реабілітації хворих на серцеві хвороби, діабетики, люди, чия чутливість до алергенів і факторів оточуючого середовища вимагає дотримання дієти та інших видів самоконтролю, люди з протезами та іншими механічними регулюючими пристроями, хронічні хворі, інваліди, люди, які «зцілюються» від зловживань та залежностей, а також члени їх сімей, які поділяють їх турботи та тріумфи їх гарного самопочуття» [3, с. 8].

Саме нові можливості сучасної медицини зробили можливим існування окремого прошарку суспільства, людей, які не є хворими на 100%, але їх не можна назвати і здоровими, бо вони знають, що десь у середині їхнього організму причаїлася страшна хвороба, яка може підняти голову будь-якої миті. Але з іншого боку, наявність хронічних хворих – це найбільша поразка сучасної медицини, яка, незважаючи на всі намагання, ще не здатна повністю позбавити людину від страждань, не здатна досягти *restitutio ad integrum* (повного відновлення), що з давніх-давен було основною метою практичної лікувальної діяльності. Підтвердження цієї думки знаходимо у К. Дернера: «Зараз хронічне захворювання – це сфера інтимного сорому медицини, її безсилля і одночасно на фоні експлікованого фіктивного ідеалу *restitutio ad integrum* це шлях до деморалізації хронічного хворого, що нерідко підштовхує його до бунтів, суїцидів, передчасному припиненню лікування» [1]. Тобто саме існування хронічних хворих є складною філософською проблемою, яка суттєво впливає не тільки на сферу медичної етики, але й на власне практичну діяльність, бо постає закономірне питання, про підготовку лікарів чиїм завданням було б піклування про хронічно хворих, щоденна підтримка, забезпечення поліпшення якості життя, турбота не тільки про фізичний стан, але й про моральне здоров'я, що вимагає від лікарів не тільки високого рівня професіональних знань, але й розвитку комунікативних компетенцій: уміння викликати довіру, дар переконання, приязність, доброзичливість. До того ж, лікарі, які опікуються хронічно хворими, можуть спілкуватися з ними роками, що дуже часто призводить до формування дружніх, іноді навіть непрофесійних стосунків.

Пацієнти з хронічними захворювання також являють собою особливий клас хворих, бо кожного дня вони прислуховуються до своїх відчуттів та самопочуття: чи наявний дискомфорт, слабкість дисфункція, що робить її хворобу центром існування, навколо якого обертається все інше життя: відмова від старих звичок, можливо, улюблених страв, одягу, спорту, режим, постійний контроль за певними показниками (артеріальний тиск, рівень цукру у крові тощо). Підтвердження цієї тези знаходимо у книзі Артура Клейнмана «Наративи хвороби, страждання, лікування та людській стан», який справедливо вважає, що життя хронічно хворого, це «життя в інтерпретації власних станів, який здебільшого здійснюється через ревізію минулого у світлі нещодавніх змін [4]». Простим шляхом узагальнення досвіду є розповіді про самопочуття, які отримали назву наративу. В. Л. Лехциер вважає, що «наратив – універсальний спосіб надання досвіду певного сенсу. Адресатами таких розповідей є лікарі, близькі, колеги за нещастям, власне люди, які самі утворюють ці наративи, тому що питання «що зі мною відбувається?», «що все

це позначає?», «що тепер станеться?» і «як з цим жити?» хвора людина з необхідністю ставить перед собою собою» [2, с. 6]. Ще однією особливістю хронічно хворих є те, що вони вже отримали свій «вирок», бо надія на повне видужування є досить примарною, основною метою існування стає полегшення симптомів та подовження життя з думкою, що одного дня лікарі зможуть повністю купувати хронічне захворювання, трансформували його з категорії хронічних невиліковних до класу несерйозних розладів.

У нашому повсякденному житті нас оточує велика кількість хронічно хворих людей, які варто підтримувати, допомогти, або, принаймні вислухати. Саме це обумовлює актуальність досліджень з питань нарративної медицини.

Але, з іншого боку, Ж. Бодрійяр негативно ставиться до публічних розповідей про захворювання та страждання, особливо у засобах масової інформації, вважаючи їх невід'ємною частиною сучасного суспільства: «Вознесіння людських страждань в небеса медіа і в ментальний простір реклами супроводжується вторгненням в політичний і соціологічний метадискурс. Це означає, що політика і соціологія стикаються зі своєю власною бідністю. Таким чином, вони всі разом скріплюють пакт з соціальною убогістю на основі співчуття, тобто його починають виражати себе соціологічно. Таким чином, ми опиняємося в ситуації прославлення своїх недоліків, своїх нещасть, своєї власної незначущості, а інтелектуальний і медійний дискурс своєї одночасно садистською і сентиментальною підтримкою санкціонує право людей на свої власні страждання, прирікає їх на статус жертви і на втрату їх природних захисних механізмів. Самі жертви на це не скаржаться, оскільки вони отримують вигоду від визнання їх убогості. Раніше, згідно Фуко, вся культура була зайнята визнанням сексу. Сьогодні вона переорієнтувалася на визнання убогості [1, с. 190]». І дійсно, на сьогодні можна говорити про так звану віктимізацію суспільства, де хворі привертають суспільну увагу, викликаючи співчуття, при цьому вони вважають себе необхідними та потрібними, у той час як деякі здорові люди люблять читати про хвороби інших свідомо чи підсвідомо радіючи, що це відбувається не ними. Це можна назвати однією ознакою суспільства ремісії, ще одним з недоліків можна вважати також той факт, що досить часто хронічно хворі навіть не хочуть повертатися до нормального життя, бо в якості жертв, яким всі співчують вони відчують себе дуже зручно і впевнено. Ж. Бодрійяр також торкається цієї теми, наводячи приклад зі СНІДом, обговорення якого було дуже популярним у кінці 90-х рр. XX сторіччя: «Одержимість СНІДом, безсумнівно, обумовлена тим, що виняткова доля хворих дає їм те, чого сьогодні вкрай не вистачає іншим: недосягну і непереборну ідентичність, ідентичність жертви. Привілей хвороби, навколо якої оберталася ціла соціальна група в інших культурах і яку ми сьогодні майже повсюдно скасували операцією по терапевтичному викоріненню зла. Однак вся стратегія профілактики хвороби лише переносить захворювання біологічного тіла на соціальне тіло. Всі кампанії по боротьбі зі СНІДом, що грають на почутті страху і солідарності, ваш СНІД мене цікавить [1, с. 134], – викликають патетичне зараження, таке ж небезпечне, як і біологічне. Тобто, феномен нарративу та нарративної медицини

став досить популярним на сьогоднішній день. Термін автопатографія можна розглядати як синонімічний термін для опису літературних творів або інтернет-контенту для опису власних захворювань.

На сьогоднішній день визначення автопатографії лишається спірним питанням як для філософів та біоетиків, так і для літературознавців. Зазвичай, під цим терміном розуміють спробу описати власне захворювання та страждання у літературній формі. Цей термін утворено за аналогією до загальноновживаного слова автобіографія (тобто опис власного життя), у той час як автопатографія вживається на позначення опису власної хвороби. Разом з терміном автопатографія, широкого використання набув термін патографія, коли описуються хвороби інших людей.

Енн Хансакер Хокінс (Anne Hunsaker Hawkins) описує патографію як різновид «автобіографії або біографії, яка описує особисті переживання хвороби, лікування, а іноді і смерть».

Енн Хокінс впевнена, що терміни «патографія», «автопатографія» та «біопатографія» повинні мати більш конкретний зміст, ніж термін Артура В.Франка, який запропонував термін «розповідь про хворобу» (*illness narrative*). За словами А. Франка, усні розповіді також є розповідями про хворобу. У свою чергу, Енн Хокінс, «термін автопатографія розповсюджується тільки на письмові розповіді та лише на оповідання хворої людини або дуже близької до неї особи» [4].

Але було б помилковим вважати, що автопатографія – це явище, притаманне лише XX та XXI сторіччям. Однією з найвідоміших автопатографій у світовій літературі вважається твір Миколи Гоголя «Записки сумасшедшего» (російською мовою), написаний ще у XIX ст. у формі записок від першої особи. Багато дослідників як у сфері літературознавства, так і в галузі психіатрії вважають, що письменник описував власні відчуття. У 1833 році, у віці 24 років, Гоголь став скаржитися на «мерзлякуватість» в тілі, кажучи: «Ноги ніщо не зігріває, вони як лід». Але, випросивши у лікаря І. Е. Дядьківського рецепт, приймати ліки не наважився, злякавшись: «Раптом в рецепті помилка або дадуть замість ліків отруту». Потім параноїдальний синдром змінився у нього маніакальним станом. У листі до письменника М. П. Погодіну М. Гоголь пише: «Ух, брате! Скільки приходить до мене думок тепер! Та яких великих! Повних, свіжих! Мені здається, що зроблю щось незагального в загальній історії». Надалі протягом року підвищений настрій письменника періодично змінювалося станами глибокої депресії.

У XX ст. до жанру автопатографії зверталися такі відомі письменники як Р. Кіплінг, Ф. Фіцджеральд, Е. Хемінгуей. Сучасна література також характеризується великою кількістю патографій та автопатографій: *A Bomb in the Brain by Steve Fishman* (головний біль та епілепсія), *Because Cowards Get Cancer Too by John Diamond* (рак), *No Time to Die by Liz Tilberis* (рак яєчників); *Man to Man: Surviving Prostate Cancer by Michael Korda* (рак простати); *A Journey Round My Skull by Frigyes Karinthy* (хірургічне втручання у головний мозок під місцевою анестезією), *Darkness Visible by William Styron*; *The Diving-Bell and the Butterfly by Jean-Dominique Bauby*; and *On Blindness by Bryan Magee*

and Martin Milligan (філософські думки з приводу сліпоти).

Таким чином, жанр патографії та автопатографії можна вважати притаманним культурі сучасного суспільства ремісії, який відображає його основні постулати: 1. Зникнення протиставлення хворий – здоровий; 2. Утворення спільнот (як реальних, так і віртуальних) за ознакою наявності певного захворювання; 3. Можливість для хронічно хворих вести повноцінний спосіб життя; 4. Завдяки підвищенню рівня медицини зростання випадків «щасливого одужання»; 5. Зростання інтересу до життя хворих людей через розповсюдженість багатьох хвороб. Аналізуючи поступові зміни як в літературному, та і в інтернет-контенті, можна зроби висновок, що зміни у філософському світогляді сучасного постіндустріального суспільства обумовлені не тільки стрімким розвитком сучасних інформаційних технологій, але й досягненнями сучасної медицини, яка істотно подовжує життя пацієнтам, які страждають на хронічні захворювання, а також поліпшує умови існування для людей з вродженими вадами.

Література:

1. Бодрийяр Ж. *Симулякры и симуляция*. М.: Постум, 2015. 240с.
2. *Общество ремиссии: на пути к нарративной медицине: сб. науч. трудов / под общ. ред. В. Л. Лехциера*. – Самара: Самарский университет, 2012. 296 с.
3. Frank A. *Wounded Storyteller: body, illness and ethics*. Chicago: University of Chicago Press, 1997.
4. Kleiman A. *The illness Narratives. Suffering, Healing and the Human Condition*. N.Y.: Basic Books, 1988.

References:

1. Bodrijjar Zh. *Simuljakry i simuljacija*. М.: Postum, 2015. 240 s.
2. *Obshhestvo remissii: na puti k narrativnoj medicine: sb. nauch. trudov / pod obshh. red. V. L. Lehciera*. – Samara: Samarskij universitet, 2012. 296 s.
3. Frank A. *Wounded Storyteller: body, illness and ethics*. Chicago: University of Chicago Press, 1997.
4. Kleiman A. *The illness Narratives. Suffering, Healing and the Human Condition*. N.Y.: Basic Books, 1988.

Abstract. *The article is devoted to autopathography as to one of the representation of the remission society, which has become very popular at the beginning of the XXI century. The author proves that autopathography is the realization of one peculiarity of the modern society – increasing of the number of people who suffer from a particular disease and who are eager to share the details of their illness with others and, as a result, to find out new friends among people with the similar problem. Autopathographies are very popular both in the literature and in the internet which is full with stories of happy recoveries and different internet communities, which are dedicated to different health problems, which makes our society “illness-centered”, and mental and physiological problems become almost a norm, some peculiarity, which gives an opportunity to be in the center of attention.*

Key words: *autopathography, remission society, chronic disease, narrative medicine, victimization of the society.*

Стаття відправлена: 21.05.2020 р
Самойленко О. В.